

Stavanger Politikammer 9. april 1940 – En politibetjents perspektiv på tysk invasjon

Det er blitt mørkt for lenge siden, og jeg gjør meg klar til å gå til vekten min, det er snart blitt tirsdag, jeg gikk på vakt klokken 00.00, som vanlig startet jeg med å føre inn i vaktjournalen. Jeg, politibetjent Valle og politikonstabel H. Hansen skulle sitte vakt denne tirsdagen 9. April. Det var stille på politikammeret, og jeg begynte å snakke om all uroen og krigene som rammet Europa i denne tid.

Vi sitter og prater litt, Hansen sier seg enig, han synes det var urovekkende at det for bare litt over et halvt år siden, 1. September 1939, at Tyskland hadde klart å invadere Polen. Jeg kommenterte at det gikk ikke mer enn et par dager før Frankrike og Storbritannia hadde involvert seg og erklært krig mot Tyskland for å forsvare Polens uavhengighet. Jeg undret meg over hvor kaotisk Europa hadde blitt. Sovjetunionen hadde på den tid også involvert seg i Polen, og til slutt måtte kapitulere etter at det ble invadert både fra vest og øst. Til og med finnene ble angrepet i slutten av fjoråret 1939. Vi diskuterte litt om norsk nøytralitet ville bli respektert og opprettholdt i disse krigstider. Det var en slags usikkerhet over hele situasjonen, vi viste ikke mye. Lite ble sagt, Norges standpunkt var at vi skulle forbli nøytrale, men det hadde vel Polen og vært.

Hansen nevnte at avisene nylig hadde skrevet om en hendelse i Jøssingfjorden i Rogaland. At sjøfolk fra det britiske skipet HMS Crossack hadde bordet det tyske skipet Altmark med skyting og strid. 7 tyskere hadde blitt drept på Altmark som visstnok hadde en 300-400 britiske fanger om bord. Hendelsene innenfor norske genser satte en støkk i meg. Jeg så bort på Hansen som nok følte på det samme som både meg og resten av Norge.

Jeg så på klokken. Den var nå blitt 00.55. Vi fikk beskjed av overkonstabel Waage at det lå en stor tysk lastebåt i havnen utenfor Tjuholmen. Det var ikke langt fra oss, en holme utenfor Hundvåg. Waage sa at tollere hadde vært om bord i båten og kunne fortelle at den var tysk og kom fra Hamburg. Båten skulle visstnok til Haugesund med koks-last, men det var noe mistenkelig med den ettersom det lignet en kombinert laste- og passasjerbåt. Hansen tok opp telefonen og gav videre beskjed til fullmektig Gjørvad. Han gav ordre om at Gjørvad måtte ta en nærmere sjekk på det. Gjørvad gav så overkonstabel Waage og Ravndal oppgave å gå ned på kaia og ta en nærmere kikk på båten.

Bare ti minutter fra beskjeden var gitt, før fullmektig Gjørvad ringte tilbake. Han meldte om skumle rykter fra Østlandet. Gjørvad bad Hansen og meg om å informere mennene på torpedojageren Ægir om den mistenkelige båten. Overkonstabel Waage ble så sendt om bord på Ægir og meldte ifra om utrykning for å undersøke lasteskipet. På vakt satt fortsatt Hansen og jeg og ventet på nyheter. Vi fikk klar beskjed fra politimesteren om å holde oss klare for enhver tid. Fra Ægir melder Waage om ønske fra kaptein om bord, Nils Larsen Bruun, om plombering av radiatorrommet på båten etter den har sendt radiosignaler i kode, noe som bryter med nøytralitet bestemmelsene.

Klokken var nå blitt 02.00, og vi fikk så beskjed om å be sentralen om mer mannskap. De neste timene endret stemningen på politikammeret seg, det var spent. Jeg ble mer og mer nervøs og stresset i kroppen økte for hvert minutt. Politikammeret fyltes med mannskap, og det ble stor snakk om den tyske lastebåten. Hvem var om bord, hva skulle de her, og hvorfor kom de nå, midt på mørkeste natta.

Vi får inn en melding. Et ukjent fly i lav høyde kommer i retning Stavanger. I alt styret glemmer jeg å se på klokken. Den ellers så lite brukte vaktjournalen har flere sider om nattens hendelser, flere enn de siste dagene tilsammen. Jeg og mannskapet lurte på hvordan det går med Waage og de andre ute på Ægir. Jeg ser meg rundt, og tenker nok det samme som de andre. Ser de noe til den tyske lastebåten?

Klokken var allerede blitt 06.45, og vi får endelig svar. En konstabel melder om at Ægir har begynt å skyte. Vi venter i spenning, en time etter melder så en konstabel på kaia. Han tror det er det tyske lasteskipet som blir beskutt av Ægir. Det blir stille i politikammeret, vi ser på hverandre med store øyner og begynner å kjenne på Alvoret. Det kribler en ubehagelig følelse i kroppen, hva fant de på det tyske lasteskipet, hvordan går det med de på Ægir, hva vil skje nå.

Utpå morgenen får vi sjokkbeskjeden. Oslo er blitt angrepet av 25 bombefly. Idet vi innser at dette muligens er starten på tysk invasjon, blir alt mye mer nært og virkelig. Det virker som en evighet siden jeg og Hansen startet vekten vår og snakket løst om hva som skjedde rundt i Europa. En lensmann melder at en norsk torpedobåt er blitt beskutt på Ulsnes utenfor Hundvåg. Han ber om legehjelp. Når det går opp for oss at dette mest sannsynlig er Ægir, får jeg en kvalm følelse. Er Waage enda på Ægir eller har han kommet seg av før?

Det blir observert marsjerende bevæpnede tyske soldater nærmere klokken 12.00 mot Stavanger sentrum. Nesten samtidig blir radiosendingen som har stått på kuttet. Vi tenker at mest sannsynlig så hadde tyskerne klart å få kontroll over rikskringkasteren på Ullandhaug og stoppet sendingene.

Så begynner klokken allerede å nærme seg 13.00 og foran meg står 6 tyske soldater, vi har fått beskjed om å ikke yte motstand. Tyskerne ba oss vise vei til telegrafkontoret. Det var en stille reaksjon på mannskapet og jeg som de andre følte oss hjelpeløse og fortapte i det vi stod ansikt til ansikt med tyskerne. Klokken 13.30 heises det tyske nazi flagget på politikammerets flaggstang, det vaier i vinden. Rødt, sort og faretruende. Vil det norske noen gang heises igjen?

Storhaug 11. april 1940 – En sykepleiers perspektiv på tysk invasjon

Det er 11. april 1940 og byen har forandret seg. I Stavanger vandrer tyske soldater i gatene. De har matte grønne uniformjakker, mørke skinnstøvler og runde hjelmer. På brystet har de et lite merke av noe som ligner en ørn, men jeg er ikke sikker. Jeg tør ikke å stirre for lenge og mye på soldatene. De er bevæpnet med rifler og jeg kjenner at jeg er engstelig og redd etter alt som har hendt de siste dagene. Jeg har nettopp kommet hjem fra jobb på sykehuset hvor jeg er sykesøster. Etter natten til 9. april har vi vært engstelige på jobb. Utpå morgenen den 9. fikk vi beskjed om at et norsk skip kalt Ægir var blitt beskyttet rundt Ulsnes utenfor Hundvåg. Skipet sank og flere fra det norske mannskapet omkom. Hvor mange er fortsatt litt uklart, men Stavanger Aftenblad skrev om både 13, og mellom 15 og 20 stykker. På sykehuset fikk vi inn flere menn som var lettere skadet. En mann var skadet hardt.

Hjemme på Storhaug er det stille i huset. Mannen min er ikke hjemme. Han sitter vakt på politikammeret i Stavanger. Ute begynner det å mørkne til. Stillheten brytes i rundt 20.00-tiden på kvelden når jeg synes jeg kan høre rumlende lyder fra vest. På stuebordet ser jeg gårdagens avis ligge. Jeg leser overskriften; "Da de tyske tropper rykket inn i Stavanger". Ved siden av står et stykke med overskriften; "Livet skal gå sin gang". Det er riktig tenker jeg. Livet må gå sin gang, selv om det er vanskelig og vende seg til det krigens brutaliteter og tysk invasjon fører med seg. Man må kanskje bare omstille seg litt. De rumlende lydene fra vest

blir høyere og mer og mer skremmende. Hva skjer der ute? Jeg begynner å bli bekymret. Kanskje jeg ikke klarer å bli vant til dette likevel.

Klokken nærmer seg 20.30. Jeg kan høre lyden av fly nærme seg og drønnene blir høyere. Plutselig hører jeg det begynner å ule. Det uler høyt. Pulsen min begynner å hamre på sekundet og jeg får en ekkel følelse i magen. Jeg går til vinduet for å se hva som skjer. Vinduet er vendt mot Hillevåg. Lange lys-stråler fra byen begynner å bevege seg raskt på himmelen. Tyskernes sirener uler utover Stavanger. Jeg skjønner at søkelysene ser etter fly og at dundringen må være granater og kanoner. Alt skjer veldig fort. Jeg synes jeg kan se et fly bli opplyst søkelysene, men det er langt borte.

Plutselig ser jeg noe lyse opp på den blågråe himmelen. Det ser ut til at det ene flyet er truffet av noe over Hillevåg. Det ser ut som det har tatt fyr. Jeg stivner til og klarer ikke røre meg. Jeg blir stående å nærmest skjelve i vinduet. Flyet kommer mot Storhaug. Vil flyet styrte her? Kommer det mot huset vårt? Idet instinktet vekker noe i meg og jeg skal til å løpe bort fra vinduet, ser jeg at flyet vil gå over. Det siste jeg ser til flyet før det forsvinner ut av synet et stykke over huset, er en lang lysende stripe som ligger som en flammende hale bak det. Jeg blir stående skrekkslagen og vente. Jeg venter på lyden av at flyet skal dundre ned i byen et sted bak huset. På hodet til noen stakkars uskyldige mennesker som ikke på noen som helst måte er involvert i dette. Så braker det. Smellet jeg hører kan også kjønes i bena. Det sender et maleri på stueveggen i gulvet. Jeg har satt meg på huk med albue over hodet. Jeg blir sittende. Lenge. Bør jeg gå ut å hjelpe? Jeg blir sittende inne.

Dagen etter får jeg se nattens forferdeligheter i dagslys. Meg og mannen min er ute og kikker. Allerede lenge før vi nærmer oss stedet der flyet styrtet ser jeg knuste vinduer og oppsprengte dører. Takpanner ligger strødd ut i gatene. Hus, hager og gjerder er brannskadet. Det som var et britisk bombefly styrtet like i nærheten av Storhaug skole. Husene i nærheten er vrak. Jeg sier til mannen min at jeg tror jeg bør komme meg på jobb.

Metodekommentar

Vår gruppe er på fire studenter. Vi har valgt å dele opp arbeidet i to, der en av delene er å arbeide med skrive delen. Den andre delen går med på å søke og finne informasjon og sortere innhold av stoffet. Vi har valgt å gjøre det på denne måten da vi ønsker å få en sammenhengende tekst i form av en type skrivestil, på denne måten er vi og sikre på at alle får bidra og at samarbeidet går fint.

De to som har i oppgave å undersøke og finne informasjon, vil gi en større dybde rundt teksten i form av personer og hendelsene vi velger å skrive om. Vi har valgt å ha to stykker på dette slik at vi får mer tid til skrive delen når all informasjon vi trenger til å skrive teksten er undersøkt i form av riktige kilder.

Innholdet vi har valgt er hentet fra Rogaland distriktet under 2. Verdenskrig. Vi har valgt å bruke lokale hendelser, da vi tenker at dette vil fange interessen til en lokal samfunnsinteressert leser. Lokale historier er ikke alltid de som blir mest omtalt og vi ser dette som interessant også for vår egen del da det er lettere å tenke og forestille seg de små detaljene om hvordan de lokale hadde det under krigen. Vi håper at metoden vi har skrevet teksten på og hvordan vi har lagt den frem vil være med på å skape interesse hos leseren, samtidig vekke nysgjerrigheten til å ville lære mer om lokale hendelser.

Vi har valgt å lage to fortellinger som er basert på ekte hendelser. Den første fortellingen skal ta utgangspunktet i vaktjournalen på politikammeret 9.april 1940. Vi legger vekt på politibetjent Valle, og har valgt å bruke "jeg" form for å få en litt mer spennende utgave om hva som skjedde i løpet av natte vakten hans. Det Valle og Hansen prater om på kontoret er oppdiktet og kan være en tenkelig samtale mellom mannskapet på kontoret under vakten, samt hvordan de opplevde å være i en slik situasjon følelsesmessig.

Den andre fortellingen handler om en oppdiktet sykepleier som bor på Storhaug. Det hun opplever og har opplevd i dagene før 11. april skal forklare ekte hendelser fra den tyske invasjonen i Stavanger. For å trekke parallell mellom fortellingene har vi i begge beskrevet episoden der Ægir sank utenfor Hundvåg. Men fokuset i andre fortelling er flystyrten på Storhaug den 11. april 1940, som sykepleieren i «jeg-person» blir vitne til.

Bruk av kilder:

Primærkilden til den første fortellingen er hentet fra Statsarkivet, en vaktjournal som viser hva som hendte fra natten og utover dagen av innovasjonen den 9.april 1940 på politikammeret. Vi brukte også "Land natt i politiet" og nettbaserte kilder som byhistoriskforening.org for å få litt mer kjøtt på benet rundt hva som skjedde denne natta. Samtidig så sier ikke vaktjournalen om hvordan det var rundt ellers i Stavanger, så vi brukte de til å prøve å trekke linjer til hva som kan ha skjedd om hva de kunne ha tenkt. Den andre fortellingen tar utgangspunktet i 11.april 1940, flystyrten på Storhaug. Primærkildene i denne fortellingen er Stavanger Aftenblad-avisene fra 9.-12. April 1940 og boken *Håpløs kamp, glimt fra okkupasjonen (bind 3)* fra biblioteket på Arkivenes Hus. Sekundærkilder til denne fortellingen er vaktjournalen fra Stavanger politikammer, wikipedia, boken *Tananger-Stavanger i krig og fred*. Fortellingen settes i perspektiv av en oppdiktet sykepleier i "jeg form". Vi har valgt denne måten å skrive på både i "jeg form" og i presens slik at leseren lettere kan leve seg inn i fortellingen. De som omkom i eller ble skadet på stedet er virkelige hendelser. Hendelsen skjedde sent på kvelden, og det var verken barn eller lærere på skolen. Fortellingen er basert på 11.april 1940, da et britisk fly ble skutt ned av tyske luftvernskanoner, og satte Storhaug barneskole og hus rundt i brann.

Litteraturliste

- Karlsen, T. (1979). *Lang dag i politiet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Wikipedia (2017), Storhaug Skole: https://no.wikipedia.org/wiki/Storhaug_skole
- Kristiansen(2017) Sykepleier i 1940: <https://www.arkivverket.no/utforsk-arkivene/andre-verdenskrig/krigen-bryter-ut/sykepleier-i-1940>
- Byhistorisk forening(2007) 1940: <http://www.byhistoriskforening.org/AArringer-i-byhistorien/1900/1940>
- Statsarkivet: Stavanger politikammer vaktjournal 1940 s 54-71, 2. - 21. April 1940
- Stavanger Aftenblad nr. 82 48.årgang (1940, 09.04)
- Stavanger Aftenblad nr.83 48. årgang (1940, 10.04)
- Stavanger Aftenblad nr. 84 48. årgang (1940, 11.04)
- Stavanger Aftenblad nr. 85 48. Årgang (1940, 12.04)
- Skarsten, A/Militærhistorisk forening.(2016) *Håpløs kamp, glimt fra okkupasjonen (bind 3)*. Rogaland: Commentum forlag
- Tønnessen, K. (1998). *Tananger-Stavanger i krig og fred*. Stavanger: Dreyer